

Spoštovane kolegice in kolegi,

leta 2008 sta Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU organizirala Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika. Namen posveta je bil »zbrati najveljavnejša mnenja o tem, kakšen naj bo novi razlagalni slovar slovenskega jezika po obsegu, načinu prikaza in vsebini in kako naj se delo organizira, hkrati pa doseči čim višjo stopnjo soglasja glede navedenih vprašanj«. Ob prebiranju zbornika sem ugotovila, da so strokovnjaki torej že leta 2008 odpirali zelo pomembna vprašanja: kdo so naslovniki, kako doseči zvrstno uravnoteženost gradiva, iz katerega nastane slovar, način prikaza frazemov, problem definicij oz. razlag itd. Leta 2014 kljub zelo obetavnim začetkom sodobnega slovarja slovenskega jezika žal še vedno nimamo. V zborniku, ki je nastal na podlagi omenjenega posveta, pa tudi v Resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko za obdobje 2014–2018, je zapisano: »Slovenska strokovna in laična javnost /.../ soglašata, da naš jezik nujno potrebuje nov slovar, saj je od izida zadnje knjige Slovarja slovenskega knjižnega jezika minilo že 17 let, od pripravljalnih in konceptualnih del zanj pa že pol stoletja, poleg tega se današnji čas razlikuje od časa nastajanja tega slovarja po družbenem in ekonomskem redu, kar je deloma vplivalo tudi na vrednostni sistem naroda, in po bliskovitem vzponu sodobnih tehnologij.«

Ministrstvo za kulturo je v resoluciji, ki sem jo prej omenila, zapisano kot sonosilec ukrepa, povezanega z izdelavo slovarja. Poleg Ministrstva za kulturo imata to odgovornost tudi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, vsi trije organi pa v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi inštitucijami. Ministrstvo za kulturo je torej tudi z resolucijo dobilo smernice svojega delovanja na področju jezikovne politike, ki je politika vključevanja in sodelovanja. Pri definiranju ukrepov se redno posvetuje z različnimi strokovnjaki, najpomembnejši področji – jezikovno izobraževanje in jezikovna opremljenost – sta celo formalizirani v obliki dveh delovnih skupin, ki pripravljata akcijska načrta. Člani delovnih skupin so koordinatorji različnih področij in od njih pričakujemo, da tudi v začetni fazi priprave dokumenta redno sodelujejo s strokovno javnostjo.

Vse dejavnosti Ministrstva za kulturo od pomladi 2013 so namenjene iskanju soglasja med strokovnjaki. Slovar sodobnega slovenskega jezika, ki bo nasledil SSKJ, ne smemo pozabiti, bo namenjen uporabnikom. Želimo si, da bi med njimi imel ugled in verodostojnost, ki ga lahko vzpostavijo le močna in v začetni fazi izdelave slovarja temeljito prediskutirana izhodišča.

Slovenci imamo sicer dobre izkušnje z razpravo glede slovarja. Leta 1964 je Inštitut za slovenski jezik Slovenske akademije znanosti in umetnosti izdal poskusni snopič Slovarja slovenskega knjižnega jezika, v katerem je predstavil zasnovo bodočega slovarja in praktično izpeljavo predlaganih načel v obliki 115 poskusnih gesel. Poskusni snopič so avtorji po lastnih besedah poslali slovenski javnosti v pretres v želji, dobiti ob njem čim več pobud, nasvetov in popravkov, saj naj bi bilo le tako mogoče ustreči kar se da širokemu krogu uporabnikov. In strokovna javnost se je odzvala: v naslednjih nekaj letih je izšlo precej kritičnih prispevkov, ki so se opredeljevali do poskusnega snopiča, ocene pa se niso polegale niti po izidu prvega zvezka Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Jakob Müller je leta 1996 povzel kritiko in izdal bibliografijo ocen in zapisov o slovarju od leta 1960 do 1992. V svojem prispevku navaja nekaj pozitivnih misli o Slovarju slovenskega knjižnega jezika, ki so jih zapisali nekateri ocenjevalci: »spomenik slovenske kulture«, »biblija našega jezika«, »slovenska jezikovna ustava«. Te metafore ne ustrezajo več popolnoma potrebam 21. stoletja, ko rezultati mednarodne raziskave bralne pismenosti 15-letnikov niso spodbudni, ko tudi nacionalne analize jezikovne zmožnosti kažejo, da nismo tam, kjer bi želeli biti.

Slovar je seveda simbol izraznega potenciala nekega jezika in z njim jezikovne skupnosti. Obenem pa moramo govorce usposobiti, da ga bodo znali uporabljati in si z njim pomagati pri vsakodnevnih sporazumevalnih zagatah: v poklicnem, zasebnem ali družbenem življenju. V resnici je bila to že ambicija oblikovalcev Slovarja slovenskega knjižnega jezika, kar je v dokumentih časa tudi jasno zapisano. Toda ta naloga žal ni bila v celoti uresničena. Razmišljajmo skupaj: kakšen slovar bomo naredili, da ga bomo lahko umestili v šolski sistem in da bo služil tudi odraslim govorkam in govorcem?

Dr. Simona Bergoč

vodja Službe za slovenski jezik